

Створення брошури здійснено у рамках проєкту «Шляхи до справедливості у вирішенні сімейних конфліктів: реалізація доступності та якості медіації», який впроваджується за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Справедливість для всіх».

Погляди авторів, викладені у цій брошурі, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

Громадська організація «Асоціація сімейних медіаторів України» — професійне об'єднання медіаторів, які практикують у сімейних конфліктах (спорах).

Заснована у 2019 році, Асоціація має на меті розвиток практики сімейної медіації в Україні, підтримку сімейних медіаторів у розвитку професіоналізму та турботу про якість послуг з сімейної медіації.

НАШІ ЦІЛІ

- Забезпечення високого рівня надання послуги сімейної медіації на всій території України, шляхом акредитації та стандартизації практики й навчання спеціалістів сімейної медіації.
- Забезпечення сімейних медіаторів підтримкою у їхньому прагненні до розвитку та професіоналізації.
- Популяризація медіації як ефективного мирного методу врегулювання сімейних спорів. **Наша велика Мрія – щоб про сімейну медіацію знав кожен українець.**
- Згуртування та об'єднання зусиль сімейних медіаторів з різних регіонів України з метою поширення цінностей та практики врегулювання конфліктів (спорів) за допомогою сімейної медіації.

Ознайомитись з Реєстром медіаторів АСМУ

До реєстру Асоціації включені медіатори, які підтвердили статус медіатора відповідно до вимог Закону України «Про медіацію» та пройшли спеціальну підготовку для роботи у сімейних конфліктах (спорах), з додатковою спеціалізацією та різним досвідом.

www.afmu.org.ua/register

«Медіація стала для нас великою допомогою у вирішенні сімейних проблем. Ми змогли відкрито обговорити наші спірні питання і знайти рішення»

«Наша сім'я пережила важкий період, але медіація допомогла нам вийти з нього ще сильнішими»

«Все, що мені хотілось, це з кимось поговорити — у мене ніколи нікого не було» (16-річний хлопець)

«Я не думаю, що наші батьки знали, що ми відчували... Я вважаю, дорослі повинні більше говорити з дітьми» (дівчинка, 13 років)

«Медіація допомогла рухатись вперед»

«Вперше я відчув, що вона мене зрозуміла. Ми знайшли шлях, ми хороші батьки»

«Це було складно. Медіація — це складно. Але ми вирішили наші питання і залишились друзями»

СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ, ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЯКИХ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО МЕДІАЦІЇ

Сімейна медіація — це позасудова, добровільна, конфіденційна процедура для врегулювання або запобігання конфліктам (спорам) між членами однієї сім'ї, родини, які пов'язані кровними, шлюбними, дитячо-батьківськими стосунками, і всіма, хто перебуває, чи раніше перебував у родинних зв'язках¹.

Медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду або під час судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду (ч. 2 ст. 3 Закону України «Про медіацію»).

Сторони також можуть звертатись у медіацію для врегулювання конфлікту (спору) або попередження його виникненню у майбутньому.

Сімейна медіація працює із конфліктами, що виникають між:

- подружжям, колишнім подружжям
- особами, які проживають разом без реєстрації шлюбу
- батьками й дітьми
- дідом, бабою, прабабою, прадідом та онуками, правнуками
- братами та сестрами
- усиновленими та усиновлювачами
- іншими членами сім'ї та родичами.

З приводу відновлення комунікації та пошуку домовленостей щодо:

- шлюбних відносин та розірвання шлюбу
- припинення відносин між особами, які проживають однією сім'єю
- визначення місця проживання дитини
- участі батьків у вихованні та утриманні дитини
- виїзду дитини за кордон

¹ Рекомендації No R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 616 засіданні заступників міністрів 21 січня 1998 року.

- управління спільним майном
- поділу спільного сумісного майна подружжя
- стягнення аліментів
- позбавлення батьківських прав
- спадщини
- взаємовідносин опіки та піклування
- питань, пов'язаних з усиновленням/скасуванням усиновлення
- взаємовідносин, які виникають в інших формах сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування (опіка, піклування, прийомна родина, дитячі будинки сімейного типу, тимчасове влаштування, патронат)
- взаємовідносин між членами сім'ї, родичами тощо
- щодо сімейного бізнесу
- з інших видів спорів.

Медіація застосовується у транскордонних конфліктах (спорах) щодо:

- визнання та виконання на території інших держав заходів щодо захисту дітей, ухвалених компетентними органами України (рішення судів, органів опіки та піклування тощо) (з питань, передбачених Конвенцією про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 1996 року);
- повернення незаконно вивезених (переміщених) або утримуваних в інших державах дітей; забезпечення ефективного дотримання права на опіку і на доступ до дитини в інших державах-учасницях (Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року).

ІНІЦІЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України у підготовчому засіданні суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді.

Сторони конфлікту також отримують інформацію про медіацію та порядок отримання послуги у місцевих центрах безоплатної вторинної правничої допомоги, оскільки надання допомоги у забезпеченні доступу до медіації належить до первинної правничої допомоги (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»).

Відповідно до ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» соціальна послуга медіації належить до базових соціальних послуг, надання яких забезпечується особам/сім'ям, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад територіальних громад. Зазначені органи та установи можуть укладати угоди про співпрацю з професійними об'єднаннями медіаторів, суб'єктами, що забезпечують проведення медіації та медіаторами, які практикують індивідуально.

Сторони конфлікту також можуть отримувати інформацію про медіацію та медіаторів із відкритих джерел у мережі Інтернет та звертатись до медіаторів за допомогою відповідних реєстрів, які ведуть професійні об'єднання медіаторів.

У випадку, якщо до медіатора звертається одна зі сторін конфлікту або її адвокат, залучення іншої сторони є одним із завдань, які вирішуються під час підготовки до медіації. Важливо розуміти, що звернення до медіатора не означає згоду на участь у процедурі або її початок. Початку медіації передують стадії підготовки до процедури. Комунікацію з медіатором може розпочати як сторона конфлікту, так і адвокат для отримання інформації щодо порядку та умов надання послуги з підготовки до медіації та процедури.

ЧОМУ МЕДІАЦІЯ – ЦЕ ДОЦІЛЬНИЙ СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ (СПОРІВ)?

«Сім'я – це система взаємопов'язаних та взаємозалежних людей. Щоб зрозуміти людину, нам потрібно зрозуміти сімейну систему цієї людини.

Неможливо зрозуміти людей окремо одне від одного»

Мюррей Боуен

Дослідження серед дітей віком від восьми до чотирнадцяти років виявило, що з точки зору дітей, основними визначальними ознаками «сім'ї» є любов, турбота, взаємна підтримка та повага².

Сім'я — це система, організм, який має свої «закони, легенди й традиції», у кожній сім'ї є властиві їй взаємодії та логіка побудови відносини, свої сценарії, свої традиції й правила.

Робота з сімейними конфліктами в медіації відбувається з урахуванням функціонування сім'ї як системи. Якщо розглядати конфлікти батьків системно, стає очевидним, що реакції та дії кожного члена сім'ї, включаючи дітей, впливають відповідно на дії та реакції інших членів сім'ї. Тому працюючи з дорослими, важливо враховувати потреби, відчуття та реакції дітей³.

Особливі ознаки сімейних спорів:

- сімейні спори відбуваються поміж особами, які, за визначенням, перебувають у взаємозалежних і тривалих стосунках
- сімейні спори виникають на тлі виснажливих емоцій та підсилюють їх
- окреме проживання і розлучення впливають на всіх членів сім'ї, а особливо на дітей

² Morrow «Children's Perspectives on Families» (1998) Rowntree Research Findings 798.

³ Рекомендації No R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 616 засіданні заступників міністрів 21 січня 1998 року

Переживання сторін конфлікту (на прикладі розлучення)	
Той, кого покинули	Той, хто йде
<ul style="list-style-type: none"> • Втрата емоційної рівноваги • відчуття покинутості, занедбаності • зміна рутини • відчуття знецінення, безсилля • втрата мрії про сім'ю • втрата переваг сімейного життя • втрата фінансової та емоційної безпеки • втрата соціального статусу • відчуття втрати контролю над ситуацією 	<ul style="list-style-type: none"> • Втрата залученості у повсякденне життя дітей • втрата рутини • втрата мрії про сім'ю • втрата переваг сімейного життя • втрата фінансової та емоційної безпеки • втрата соціального статусу • відчуття втрати контролю над ситуацією

Важливо під час розлучення бережно ставитись до почуттів та потреб дітей.

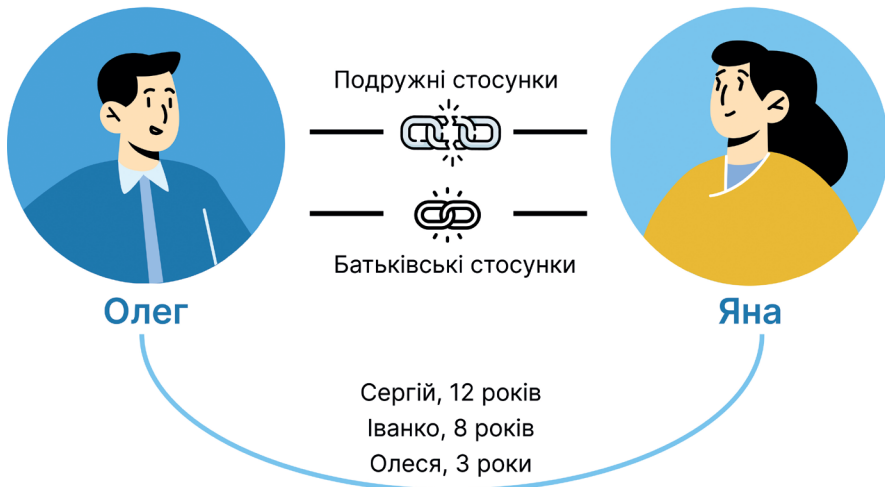
Якщо батьки вирішили розійтися, це не тільки їх право, але і їх відповідальність.

Діти не повинні розлучатися зі своїми батьками тому, що батьки прийняли рішення припинити подружні стосунки, отже їх поєднують відносини співбатьківства.

Проте більшість розлучень супроводжуються боротьбою, скандалами, конфліктами, здебільшого заручниками яких стають діти. Будь-яке розлучення – це непростий час для дорослих, це завжди розчарування, тяжкі переживання, втрати.

Саме сімейна медіація може допомогти батькам трансформувати зруйновані подружні стосунки у батьківські, тим самим надаючи своїм дітям підтримку для проживання сімейної кризи.

Філософія сімейної медіації

«Сімейні зв'язки формують арку спорідненості з іншими, зв'язки необхідні всім нам для життя».

Hancock 1980, 27

Коли руйнуються партнерські стосунки, «кошик» тримається ще на батьківських відносинах, але коли й вони розриваються, то кошик з дітьми падає. Коли батьки конфліктують, то кошик трясеться. Важливо розуміти, як там дітям бути в цьому кошику? Коли хтось тягне на себе, кошик перевертається, діти можуть «випасти».

Багато батьків вважають, що вони захищають своїх дітей від страждань, не говорячи з ними про своє розлучення або конфлікти.

Батьки думають, що знають бажання та почуття своїх дітей, тому нема потреби у них запитувати.

Але батьки часто помиляються.

Які можуть виникати потреби дітей під час конфлікту батьків?

- Знати та розуміти, що відбувається
- у підтримці, любові, прийнятті
- поділитись своїми почуттями, страхами та тим, що для них важливо зараз
- бути вислуханими та почутими
- щоб зважали на їх думку, щоб з ними радились.

Що можуть відчувати діти, коли їхні інтереси та потреби ігнорують?⁴

- Втрату морального духу
- сум, пригніченість
- втрату мотивації
- нездатність зосередитися
- гнів
- зневагу до дорослих
- безсилля
- бажання підтримати кожного з батьків, інколи коштом своїх інтересів
- страх втратити когось з батьків.

Як може відчувати себе дитина під час розлучення батьків?

- Емоційно знехтуваною
- що саме вона є причиною токсичних стосунків між батьками
- у пастці вибору інших людей
- що дім не є місцем безпеки та стабільності
- емоційну вразливість
- насильство щодо себе
- бажати покинути потейнційно образливу/небезпечну ситуацію, щоб відчути полегшення
- відсутність дисципліни
- розгубленість/збентеженість
- травму

⁴ На основі матеріалів навчальної програми «Спілкування з дітьми та підлітками у сімейній медіації», 2022, Ліза Паркінсон

- відчуття, що вона є проблемою
- депересію, погіршення психічного здоров'я
- «між двох вогнів»
- нестачу любові
- брак уваги
- тиск з боку родини
- відчуття життя «на валізах»
- емоційний шантаж
- можливість покластись лише на себе.

Які питання ви б поставили своїм батькам про їхнє розлучення, якби могли?

- Як довго ви це планували?
- Що зі мною буде?
- Мені доведеться переїхати?
- В якому будинку я буду тепер жити?
- Чи можна мені, дитині, допомогти з психологічною травмою?
- Чи будемо отримувати ми аліменти, якщо я не хочу бачити тата?
- В кого житимуть коти? (Якщо домашня тварина моя, я хочу її)
- Хто забиратиме мене зі школи?
- Що буде з братами й сестрами?
- Як часто я можу тебе бачити?

Дітям потрібна інформація та підтримка, щоб допомогти їм пережити те, що відбувається.

Розрив сім'ї завжди є стресом для дітей і підлітків у короткостроковій перспективі. Але довгостроковий вплив на них спричиняє рівень інтенсивності конфлікту, який вони відчувають до, під час і після розлучення батьків⁵.

5 К. Норіс, Дослідження «Як щодо мене? Право дитини бути важливою», проведене разом із Family Solutions Group <https://www.familysolutionsgroup.co.uk>

Застосування медіації в сімейних справах може:

- поліпшити спілкування між членами родини
- послабити конфлікт між сторонами спору
- призвести до дружнього врегулювання
- допомогти відновити спілкування на тому рівні, коли воно не буде травмувати дітей та сторони конфлікту, щоб останні могли ефективно виконувати свої батьківські ролі
- забезпечити тривалість особистих контактів між батьками та дітьми
- знизити соціальну та економічну вартість окремого проживання і розлучення як для сторін спору, так і для держави, та скоротити той час, який потрібен за інших обставин для врегулювання конфлікту⁶.

Медіація сприяє реалізації міжнародних стандартів забезпечення прав і найкращих інтересів дитини, зокрема:

- право дитини вільно висловлювати погляди з усіх питань, що її торкаються, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю (ст. 12 Конвенції про права дитини);
- першочерговий пріоритет найкращих інтересів дитини у всіх рішеннях, що стосуються дитини, зокрема під час вирішення спорів щодо її виховання та місця проживання (п. 3 ст. 9 Конвенції ООН про права дитини, ст. 4 Конвенції про контакт з дітьми);
- отримання дитиною, яка відповідно до внутрішнього законодавства вважається достатньо свідомою, за винятком, коли це явно суперечить її найвищим інтересам, всієї суттєвої інформації; отримання консультації (с. 6 Конвенції про контакт з дітьми);
- участь дитини у прийнятті рішень щодо неї під час вирішення питань щодо місця її проживання та участі кожного з батьків у її вихованні після припинення спільного проживання батьків. Така участь може полягати у заслуховуванні думки дитини під час судового розгляду або в межах мирного вирішення спору між батьками⁷.

⁶ Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах від 21.01.1998 р.

⁷ Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи щодо попередження та вирішення спорів про зміну проживання місця проживання дітей (2015), Рекомендації Ради Європи № R(98)1 щодо сімейної медіації.

- Статтею 171 Сімейного кодексу України передбачено, що дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

Якщо батьки приймають рішення стосовно прав та законних інтересів дітей, медіатор сприяє визначенню та дотриманню прав та інтересів дитини через спілкування з батьками, безпосередні зустрічі медіатора з дитиною, з дотриманням всіх принципів медіації, а також інформує щодо можливості отримати консультації експертів (юриста, психолога тощо).

Дитина бере участь в медіації за згодою батьків або осіб, які їх замінюють.

Якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності (ч. 3 ст. 8 Закону України «Про медіацію»).

Медіація за участю дитини проводиться:

- з урахуванням особливостей віку, рівня розвитку особистості дитини
- зі збереженням конфіденційної інформації, яка підлягає розголошенню лише за згоди дитини, якщо інше не встановлено законом
- за згодою дитини та батьків (законних представників) або осіб, які їх замінюють.

Батьки або особи, які їх замінюють, мають право брати участь в медіації разом з дитиною та надають згоду на укладення дитиною угоди за результатами медіації. За домовленістю сторін медіації та за згоди законного представника дитини, до медіації можуть бути залучені адвокат, психолог та інші учасники.

Більше інформації можна отримати тут

Напрямок АСМУ з медіації конфліктів у сфері усиновлення та в інших формах сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.

Напрямок АСМУ з питань медіації за участю неповнолітніх та дотримання їх інтересів в процесі медіації.

ХТО ТАКИЙ МЕДІАТОР?

Медіатор — це спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію.

Медіатор не представляє інтереси жодної зі сторін та у випадку наявності конфлікту інтересів, зобов'язаний повідомити про це сторони у порядку визначеному законом.

Сторони медіації, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та підпорядкування, громадські об'єднання **можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони залучають або послугами яких користуються, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо** (п. 3 ст. 9 Закону України «Про медіацію»).

Медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном.

Базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма базової підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок.

Підготовка медіаторів, крім базової, може включати спеціалізовану підготовку відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами освітньої діяльності (п. 3 ст. 10 Закону України «Про медіацію»).

Питання підготовки медіатора також регулюються етичними нормами професійної діяльності медіатора та стандартами практики, прийнятими професійними об'єднаннями, членом яких є медіатор.

Для забезпечення якісної, високопрофесійної послуги медіації медіатор повинен поєднувати певні знання, розуміння, уміння, навички — **компетентності медіатора**:

Конфліктологічна — володіння навичками ідентифікації, аналізу конфлікту та пояснення сторонам різноманітних способів його трансформації, що допомагає сторонам всебічно розглянути їхню ситуацію, більш об'єктивно її оцінити та прийняти рішення щодо

найбільш доречного, прийняттого для них способу трансформації конфлікту (спору), налагодження конструктивної взаємодії сторін в процедурі.

Комунікативна — володіння навичками активного слухання, роботи з емоціями сторін та своїми (відзеркалювання), застосування технік резюмування, переформулювання, перефразування, міжкультурної комунікації, невербальної комунікації, постановки різних типів запитань.

Процедурна — робота з конфіденційною інформацією, аналіз конфлікту на медіабельність, залучення сторін у медіацію та підтримання їх мотивації залишатись у процедурі, володіння навичками ведення процедури, ведення документообігу.

Рефлексивна — діяти відповідно до цінностей та норм етики медіатора, бути у межах ролі медіатора під час процедури медіації, скеровувати перемовини відповідно до етапів медіації, застосовувати саморефлексію, запитувати та приймати зворотний зв'язок сторін, брати участь в інтервізії, проходити супервізію, дбати про підвищення кваліфікації.

Правова — орієнтуватися в законодавстві, яким регламентується проведення медіації, зокрема, знати основні нормативно-правові положення щодо правового статусу медіатора, щодо процедури медіації, угод за результатами медіації, юридичних наслідків медіації.

Асоціацією сімейних медіаторів України розроблені рекомендації для спеціалізованих програм у сімейній медіації, зокрема, Базові засади підготовки сімейного медіатора, затверджені Рішенням Правління ГО «АСМУ» від 03.06.2020, протокол №14.

Базові засади підготовки сімейного медіатора мають забезпечити особі рівень компетентності, достатній для початку практики як сімейного медіатора та продовження навчання за спеціалізованими програмами для набуття спеціалізованих навичок сімейного медіатора з різних питань: щодо участі дитини у медіації, домашнього насильства, сімейного бізнесу, участі в медіації літніх людей, здійснення опіки та піклування, сімейних форм влаштування дітей, транскордонної медіації тощо.

РОЗМЕЖУВАННЯ РОЛІ МЕДІАТОРА, ЮРИСТА І ПСИХОЛОГА⁸

Важливо не протиставляти ці професії, а розуміти, що залежно від ситуації вони можуть бути експертами, які доповнюють один одного.

АДВОКАТ	МЕДІАТОР*	ПСИХОЛОГ*
Учасники процесу		
представляє одну із сторін	працює з обома сторонами	може працювати із однією з сторін або обома
Працює з		
законом	налагодженням комунікації між сторонами, щоб клієнти краще зрозуміли один одного	тим щоб клієнт краще зрозумів себе
В центрі уваги		
вирішення запиту клієнта по суті, не працює з відносинами	налагодження відносин + практичні питання: фінанси, майно, виховання дітей тощо	почуття, відчуття та порушення у взаємовідносинах
Процес		
порядок визначений законом	структурована процедура	терапія
Спрямованість уваги		
вирішення питання по суті, відповідно до правових можливостей	спрямований на теперішнє і майбутнє	вивчається минулий досвід для аналізу теперішнього

⁸*Т. Білик, С.Стадник Сімейна медіація — це психотерапія? Схоже на психотерапію? Зовсім не схоже?//Збірник статей «Діалог та медіація: від протистояння до порозуміння», 2019 р. — с. 129 – 132; Матеріали навчального курсу «Базова підготовка медіатора», реалізованого Координаційним центром з надання правничої допомоги, 2020 р.

АДВОКАТ	МЕДІАТОР*	ПСИХОЛОГ*
вирішує питання через визначені законом механізми	працює з емоціями та потребами для пошуку раціональних шляхів вирішення конфлікту	допомагає клієнту поступово розкритись, глибоке вивчення стану через емпатичне ставлення
Тривалість процесу		
може тривати роками	процес проходить динамічно	може мати довгостроковий характер
Результати		
офіційний документ (рішення суду, договір, рішення відповідного владного суб'єкта)	може оформляться договором	за результатами не оформляються домовленості

Підтвердження статусу медіатора (ст. 10 Закону України «Про медіацію»)

Після проходження базової та/або спеціалізованої підготовки та підтвердження набутих компетентностей видається відповідний сертифікат.

До сертифіката, що підтверджує проходження базової та/або спеціалізованої підготовки медіатора, додається перелік компонентів програми навчання і набутих компетентностей.

Суб'єкти освітньої діяльності, що здійснюють підготовку медіаторів, ведуть реєстри своїх випускників.

ПРИНЦИПИ ТА ФОРМАТ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ

Процедура медіації має певну структуру, ґрунтується на принципах визначених у ст. 4 Закону України «Про медіацію», згідно з якою: медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Принципи медіації поширюються на стадію підготовки до медіації.

Сімейна медіація допомагає у конфліктах

Принципи медіації

- Конфіденційність
- Нейтральність медіатора
- Добровільність
- Сторони приймають рішення самостійно

Медіація

Дозволяє врахувати потреби кожного учасника та дитини

Швидша та більш конструктивна, ніж суд

Рішення приймають учасники конфлікту, що сприяє їх виконанню

Відновлює взаємоповагу один до одного

Медіатор

- Не оцінює
- Не засуджує
- Не дає порад
- Не приймає рішень
- Не є представником жодної сторони
- Дає можливість почути потреби один одного
- Сприяє пошуку варіантів рішень
- Відновленню взаєморозуміння
- Налагодженню мирної комунікації
- Адаптації до змін при розлученні

Добровільність (ст. 5 Закону України «Про медіацію»)

Участь у медіації є добровільним волевиявленням її учасників. Ніхто не може бути примушений до вирішення конфлікту (спору) у медіації.

Сторони медіації та медіатор можуть у будь-який момент відмовитися від участі в медіації.

Важливо, що участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від позовних вимог.

Конфіденційність (ст. 6 Закону України «Про медіацію»)

Медіатор, учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або сторони медіації не домовилися письмово про інше.

Конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації.

Виключенням з принципу конфіденційності є випадки, якщо медіатору стане відомо загрозу життю та здоров'ю учасників, дітей чи інших осіб.

Медіатор не може бути допитаним як свідок у справі щодо інформації, яка стала відомою йому під час медіації.

Нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора (ст. 7 Закону України «Про медіацію»)

Під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

Медіатор не може:

- 1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);
- 2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);
- 3) приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації;
- 4) бути представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб під час підготовки та проведення медіації забороняється.

Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів.

Самовизначення та рівність прав сторін медіації (ст. 8 Закону України «Про медіацію»)

Сторони вільно вибирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації.

Сторони самостійно визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та участі в медіації.

Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але рішення приймається виключно сторонами медіації.

Якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

Якщо стороною медіації є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

Медіація проводиться на засадах рівності сторін. Сторонам медіації має бути надано рівні можливості під час проведення медіації. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про медіацію» **перед початком проведення медіації медіатор або суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, здійснює підготовчі заходи** зі сторонами наявного або можливого конфлікту (спору), разом або окремо, для з'ясування можливості проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), зокрема зустрічі, збирання та обмін інформацією, документами, необхідними для прийняття рішення сторонами конфлікту (спору) та рішення медіатора про участь в медіації, а також інші заходи, узгоджені між сторонами конфлікту (спору) та медіатором або суб'єктом, що забезпечує проведення медіації.

На індивідуальних зустрічах:

- відбувається знайомство медіатора з клієнтом;
- визначається запит клієнта на медіацію (предмет): діагностика конфлікту, інтереси та потреби клієнта, гіпотези щодо інтересів іншої сторони;
- інформування щодо можливостей медіації, медіатор допомагає стороні дослідити й розглянути можливі шляхи врегулювання конфлікту, визначає та оцінює безпечність та доцільність медіації у даних обставинах (збір інформації щодо суті конфлікту з метою попереднього визначення медіабельності, у тому числі скринінг щодо наявності домашнього насильства, визначення кола осіб, які мають бути залучені до медіації);
- надається інформація про права та обов'язки сторін, принципи й правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій

у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі;

- обговорюється питання, яким чином краще запросити іншу сторону, якщо ініціатива з боку однієї сторони;
- з'ясовується чи є достатньо правової інформації, чи справа перебуває у суді, чи є адвокат;
- отримується поінформована згода на вступ у процедуру медіації;
- визначаються організаційні питання пов'язані з проведенням процедури, комунікацією між зустрічами, питання оплати послуг;
- надається для ознайомлення проєкт договору про проведення медіації та кодекс професійної етики медіатора, якого медіатор дотримується у своїй діяльності.

У випадку, якщо в сторони є адвокат, важливо, щоб він був проінформований про намір сторони взяти участь в медіації, доцільним також може бути спілкування медіатора з адвокатом, у порядку погодженому зі стороною, з тим щоб обговорити як буде відбуватись процедура, що потрібно врахувати адвокату, якщо триває судове провадження, до прикладу, за необхідності подати клопотання про зупинення судового провадження тощо.

Медіація може проводитись у форматі:

- спільних зустрічей
- окремих почергових зустрічей з кожною стороною (човникова медіація)
- у змішаному форматі (спільні та окремі індивідуальні зустрічі з учасниками медіації)
- в особистих зустрічах
- онлайн із використанням технічних та програмних засобів дистанційної комунікації.

Після отримання згоди сторін на участь в медіації, медіатор узгоджує зі сторонами форму та спосіб підписання договору про проведення медіації та надає його для ознайомлення та підписання сторонам.

ЯК ВІДБУВАЄТЬСЯ МЕДІАЦІЯ?

- з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності процедури, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації
- з дотриманням вимог Закону України «Про медіацію», договору про проведення медіації, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора.

Медіатор:

- організовує процедуру переговорів
- забезпечує дотримання рівності сторін під час медіації
- допомагає сторонам донести свою думку та почути один одного
- допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння
- допомагає сторонам висловити свої емоції та переживання, зрозуміти свої інтереси та потреби, розширити кут зору на ситуацію та шляхи її врегулювання
- звертає увагу на інтереси та законні права дітей, у конфліктах, які їх торкаються
- інформує про права та обов'язки сторін в процедурі
- консультує щодо процедури та порядку проведення медіації та фіксування її результатів
- сприяє пошуку взаємовигідних варіантів вирішення конфлікту
- допомагає сторонам перевірити домовленості на предмет реалістичності та виконуваності.

ЯК МОЖУТЬ БУТИ ОФОРМЛЕНІ ДОМОВЛЕНОСТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МЕДІАЦІЇ?

- Угода за результатами медіації
- Інший цивільно-правовий договір (у тому числі нотаріально посвідчений)
- Мирова угода за наявності судового провадження
- Домовленості про дії (залишити позов без розгляду; відмовитися від позову; визнати позов повністю або частково; подати спільні або окремі заяви про примирення у межах судового провадження чи на стадії примусового виконання в адміністративних спорах; звернутися за вчиненням нотаріальної дії).

В медіації сторони можуть приймати проміжні, тимчасові та остаточні домовленості (часткова сплата боргу, побачення з дитиною тощо).

Проміжні домовленості можуть передбачати виконання окремих домовленостей, які передують, є частиною основних домовленостей чи створюють умови для формування остаточних домовленостей.

Тимчасові домовленості передбачають можливість сторін перевірити реалістичність та виконуваність різних варіантів виконання домовленостей.

Угода за результатами медіації — це угода, що фіксує результат домовленості сторін медіації у погодженій між ними усній чи письмовій формі з урахуванням вимог закону (п. 9 ст. 1 Закону України «Про медіацію»).

Угода за результатами медіації укладається у формі та відповідно до вимог Закону України «Про медіацію» та законодавства, що регулює правовідносини у відповідному конфлікті (спорі).

Виходячи з принципу свободи договору та положень ст.ст. 627, 628 та 639 Цивільного кодексу України, сторони є вільними в укладенні договору, що може містити елементи різних договорів (змішаний

договір), виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Сторони можуть також укласти інші цивільно правові договори, керуючись ст. 627 ЦК України (свобода договору), що відповідають характеру їх правовідносин і у випадку невиконання або неналежного виконання такого договору керуватись положеннями укладеного договору, галузевого законодавства та звертатись до суду для захисту своїх прав.

Відповідно до пункту 6 частини 1 статті 12 Закону України «Про медіацію», обов'язком медіатора є інформувати сторони та інших учасників медіації серед іншого про наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі.

Галузевим законодавством також можуть бути встановлені спеціальні вимоги до форми та змісту угоди за результатами медіації, у тому числі щодо відповідальності за невиконання або неналежне виконання такої угоди.

Наприклад, якщо за результатами медіації було досягнуто домовленостей щодо розміру та порядку сплати аліментів на дитину, законодавством передбачено вимоги до укладення такого договору. Сімейним кодексом України передбачено, що батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Договір укладається у письмовій формі та нотаріально посвідчується (стаття 189 СК України). Відповідно до ч. 2 ст. 189 СК України, у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. За результатами медіації сторони також можуть домовитись укласти шлюбний договір, договір про поділ спадщини, договір про зміну черговості спадкування тощо.

У випадку, якщо має місце судове провадження, результатом медіації може бути не лише відповідна угода, а й процесуальний документ.

Так, у цивільному процесі результат домовленості сторін, досягнутий у процедурі медіації, може бути оформлений мировою угодою (ч. 7 ст. 49 ЦПК України, ч. 4 ст. 33 Закону України «Про третейські суди»).

Окрім мирової угоди, домовленості процесуально також можуть бути оформлені як: заява про залишення позову без розгляду, заява про відмову від позову або заява про визнання позову⁹.

Відповідно до частини першої та другої статті 142 Цивільного процесуального кодексу, у разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації **повертається 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову, відповідної апеляційної чи касаційної скарги.**

РОЛЬ ПРАВНИКІВ У ІНФОРМУВАННІ, ІНІЦІЮВАННІ ТА СУПРОВІДІ СТОРІН У ПРОЦЕДУРІ МЕДІАЦІЇ

Медіація має свою правову складову, що зумовлює залучення професійних юристів як осіб, які можуть рекомендувати сторонам конфлікту (спору) участь у медіації, супровід або консультування своїх клієнтів у медіації.

Роль суддів:

- вплив на формування культури альтернативного врегулювання конфліктів (спорів)
- вплив на формування довіри до медіації з боку суспільства та правничої спільноти
- вплив на формування запиту на процедуру медіації сторонами, під час реалізації положень п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України
- можливість врахування угод за результатами медіації під час прийняття рішення у справі.

Судді відіграють важливу роль у розвитку медіації. Вони мають мати спроможність надавати інформацію, проводити спеціальні інформаційні заходи з питань медіації та, коли це є можливим, пропонувати сторонам скористатися медіацією та/або передава-

⁹ На основі матеріалів навчального курсу «Медіація та консиліація: процедурна і правова компетентності медіатора», реалізованого Норвезькою радою у справах біженців у співпраці з Координаційним центром з надання правової допомоги за фінансової підтримки Агентства ООН у справах біженців, 2022 р.

ти справи на медіацію. Відтак важливо забезпечити доступність послуг медіації або шляхом запровадження програм чи моделей медіації при судах, або відсиланням сторін до списків тих, хто надає медіаційні послуги (п. 12. Керівні принципи № 14 для кращого виконання наявних Рекомендацій щодо медіації в сімейних справах і щодо медіації в цивільних справах, ухвалено Європейською комісією з ефективності правосуддя 7 грудня 2007 р.).

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України у підготовчому засіданні суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді.

Ініціювання питання щодо звернення сторін у медіацію з боку судді є надзвичайно цінним зважаючи на його авторитет у сторін конфлікту та їх представників (адвокатів). Довіра з боку судді до процедури медіації медіації має безумовно позитивний вплив на сприйняття сторонами рішення щодо участі у такій процедурі.

Відповідно до пункту 4-1 частини першої статті 251 ЦПК України, суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації.

У такому випадку, відповідно до пункту 3-1 частини першої статті 253 ЦПК України, провадження у справі зупиняється на час проведення медіації, але не більше ніж дев'яносто днів з дня постановлення судом ухвали про зупинення провадження у справі.

Роль адвокатів:

- сприяє ініціюванню процедури медіації
- вплив на формування культури альтернативного врегулювання конфліктів (спорів)
- вплив на формування довіри до медіації з боку суспільства та правничої спільноти
- правова оцінка конфлікту (спору), правових перспектив його врегулювання та правових наслідків звернення до медіації
- консультування клієнта протягом процедури або участь в процедурі як учасника
- правова оцінка альтернатив та варіантів рішень сторін
- супровід клієнта у процесах пов'язаних із судовим провадженням
- використання медіаційного застереження
- оформлення результатів медіації.

У конфліктах де є правова складова дуже важливо, щоб сторони мали повну інформацію щодо правової оцінки конфлікту та перспектив його врегулювання, так само важливою є правова оцінка варіантів рішень, які у процедурі медіації генерують сторони, а також оформлення угоди за результатами медіації.

В належних випадках медіаторові слід інформувати сторони про можливість звернутися за порадою до адвоката або іншого спеціаліста (Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах від 21.01.1998).

Адвокат також може брати участь у процедурі як учасник медіації, який залучається за згодою сторін медіації. Закон України «Про медіацію» не визначає прав та обов'язків інших учасників медіації, окрім медіатора та сторін. Виходячи з положень закону сторони медіації залучають інших учасників за взаємною згодою, погоджують їх завдання та порядок участі в процедурі, визначають межі конфіденційності для них.

Завданням медіатора є поінформувати такого учасника про порядок проведення та принципи медіації, правила взаємодії у процедурі.

Роль адвоката, який бере участь у процедурі медіації є відмінною від ролі сторін медіації. Він не обговорює конфліктну ситуацію, не виробляє шляхи виходу з неї, проте надає підтримку сторонам медіації та в разі необхідності допомагає оцінити законність та реалістичність напрацьованих у медіації варіантів рішення, складає угоду за результатами медіації чи супроводжує її укладення.

Роль нотаріусів:

- ініціювання процедури медіації
- вплив на формування культури альтернативного врегулювання конфліктів (спорів)
- вплив на формування довіри до медіації з боку суспільства та правничої спільноти
- правова оцінка альтернатив та варіантів рішень сторін
- використання медіаційного застереження
- оформлення результатів медіації.

При зверненні до нотаріуса для вчинення правочину у сторін можуть існувати розбіжності, або нерозуміння своїх інтересів, певних положень та формулювань договору.

З прийняттям Закону України «Про медіацію» були внесені доповнення в Закон України «Про нотаріат» і на сьогодні нотаріуси крім інформування, ініціювання медіації, можуть проводити її самі у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора.

Враховуючи, що традиційно, до нотаріусів сформована довіра громадян, саме їх роль може суттєво сприяти впровадженню інституту медіації.

Нотаріус, залежно від наявності або відсутності відповідної підготовки як медіатора, може:

- надати інформацію про медіацію, якщо є необхідність вирішити конфлікт (спір) в досудовому порядку або до посвідчення угод, оформлення спадкових прав
- проконсультувати клієнта в яких конфліктах (спорах) медіація може бути корисною або навіть необхідною для укладання взаємовигідної угоди
- інформувати сторони при укладенні угод/договорів про можливість зазначення медіаційного застереження
- надати роз'яснення і допомогу медіаторам та сторонам у формуванні та фіксації в угоді за результатами медіації певних домовленостей, що мають відповідати законодавству
- за необхідності нотаріально посвідчити угоду за результатами медіації
- за наявності відповідної підготовки провести медіацію та зафіксувати досягнуті домовленості¹⁰.

ЯК ПРИЙНЯТИ РІШЕННЯ ЧУ ПОТРІБНА МЕДІАЦІЯ?

Для з'ясування доцільності зверніться до медіатора, під час такої консультації ви зможете:

- обговорити з медіатором питання, які б ви хотіли вирішити в медіації
- отримати інформацію як відбувається медіація, за якими принципами, у чому полягає робота медіатора та яким чином можуть бути оформлені результати процедури
- прийняти рішення про доцільність початку підготовки до медіації та участі в ній
- обговорити можливості запрошення іншої сторони у процедуру.

Важливо, що медіація може проводитись за умови згоди обох сторін на участь в процедурі, після укладення договору про проведення медіації (усно або письмово).

¹⁰ Яковчук Н., медіатор, приватний нотаріус

ЯК ОБРАТИ МЕДІАТОРА?

- Обрати сертифікованого спеціаліста з реєстру членів Асоціації Сімейних Медіаторів України: www.afmu.org.ua/register
- самостійно через пошук в мережі Інтернет (ознайомтесь з інформацією у буклеті щодо вимог до підтвердження статусу медіатора)
- через суб'єкта, що забезпечує проведення медіації (юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, що забезпечує надання послуги з медіації та веде реєстр медіаторів)
- отримати допомогу у забезпеченні доступу до медіації у найближчому центрі з надання безоплатної вторинної правничої допомоги
- якщо ви належите до осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, надавачі соціальної послуги допоможуть отримати соціальну послугу з медіації.

У рамках реалізації проєкту «Шляхи до справедливості у вирішенні сімейних конфліктів: реалізація доступності та якості медіації» послугу медіації у сімейному конфлікті (спорі) можна отримати безоплатно звернувшись до Асоціації сімейних медіаторів України

Інформація
щодо проєкту

Ознайомитись
з Реєстром медіаторів АСМУ

